

Historisk uansvarlig finanspolitik og rådgivning

Sørensen, Christen

Published in:
Samfundsøkonomen

Publication date:
2010

Document version:
Forlagets udgivne version

Citation for published version (APA):
Sørensen, C. (2010). Historisk uansvarlig finanspolitik og rådgivning. *Samfundsøkonomen*, (2), 9-14.

Go to publication entry in University of Southern Denmark's Research Portal

Terms of use

This work is brought to you by the University of Southern Denmark.
Unless otherwise specified it has been shared according to the terms for self-archiving.
If no other license is stated, these terms apply:

- You may download this work for personal use only.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying this open access version

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details and we will investigate your claim.
Please direct all enquiries to puresupport@bib.sdu.dk

Historisk uansvarlig finanspolitik og rådgivning

Af:

Christen Sørensen

Professor i økonomi ved Syddansk Universitet:Odense og tidligere overvismand

Forord

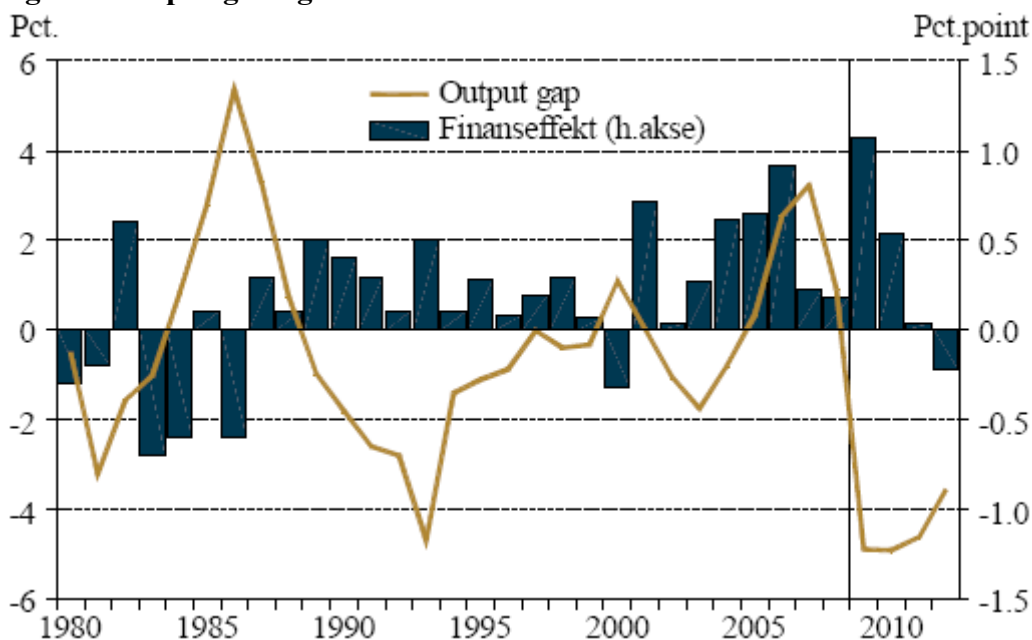
En kortere version af dette papir er publiceret i Samfundsøkonomen, april 2010, nr. 2, side 9-14. Forhenværende overvismand Peter Birch Sørensen har umiddelbart herefter, side 15-16, kommenteret den heri indeholdte kritik af vismændenes finanspolitiske rådgivning. Samfundsøkonomens redaktionelle retningslinjer tillod ikke, at jeg i dette nr. kunne svare på Peter Birch Sørensens indlæg. Mit svar på Peter Birch Sørensens indlæg kan imidlertid læses som tilføjelse til den efterfølgende udvidede version af ”Historisk uansvarlig finanspolitik og rådgivning.”.

1. Historisk uansvarlig finanspolitik

Økonomisk ligger vi, som i hvert fald regeringen har rett: på vej ned i et alt for dybt hul med for høj ledighed og uholdbare store underskud på de offentlige finanser. Dette dokumenteres i den seneste offentliggjorte (22. okt.) rapport, Dansk Økonomi, efterår 2009, fra de økonomiske vismænd.

Billedet af den i de senere år historisk uansvarlige finanspolitik fremgår med al ønskelig tydelighed af figur 1 for årene 1980-2012, hvor det såkaldte output-gap hvert år er sammenholdt med finanseffekten.

Figur 1. Output-gap og finanseffekt 1980-2012

Kilde: Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk Økonomi, efterår 2009, side 138.

Output-gap'et måler forskellen mellem faktisk produktion og den produktion, der kan opnås ved en holdbar beskæftigelses-/inflationssituation, herefter betegnet den potentielle produktion. Når den faktiske produktion overstiger den potentielle produktion, og økonomien således er overophedet, bør finanspolitikken være stram for at tage overtrykket af den økonomiske aktivitet. Omvendt bør finanspolitikken være lempelig, dvs. stimulerende, hvis den faktiske produktion er lavere end den potentielle produktion. Finanspolitikkenes aktivitetsvirkninger på produktionen måles i det enkelte år ved den såkaldte finanseffekt.

Såfremt den til enhver tid siddende regering fører en hensigtsmæssig eller ansvarlig finanspolitik, bør et mindstekrav således være, at output-gap'et og finanseffekten har modsatte fortegn. Modsatte fortegn betyder, at når økonomien er overophedet, dvs. når output-gap'et er positivt, er finanspolitikken stram, dvs. finanseffekten er negativ. Og omvendt når kapaciteten i økonomien ikke udnyttes. Dette er naturligvis kun et mindstekrav, idet en perfekt timet og doseret finanspolitik ville indebære, at output-gap'et hvert år var nul.

Som vismændene konkluderer side 137 ud fra figur 1: ”Overordnet set er der ført en konjunkturudjævrende finanspolitik i Danmark ... I den seneste højkonjunktur er dette gode mønster imidlertid blevet brudt.” Den højkonjunkturperiode, der refereres til, er årene 2005-08, især 2006-07. Det år, hvor det gik virkeligt galt, var 2006, hvor en ekspansiv finanspolitik med en finanseffekt på næsten 1 pct. af bnp fik overophedningen som målt ved output-gap'et op på godt 2 pct.

Som figur 1 viser, er der ikke siden 1980 – og det gælder også for de umiddelbart foregående år i sidste halvdel af 70'erne¹ – ført en så uansvarlig finanspolitik som i årene 2005-08, idet kurven over output-gap'et og finanseffekten netop i disse år ligger på samme side – og i øvrigt også højt over – nul-linjen, hvor de i stedet i det mindste burde ligge på hver side af nul-linjen med output-gap'et tæt på nul-linjen.

Vismændene beskriver videre den uansvarlige finanspolitik i årene 2005-08 på følgende måde:

”Der blev ført en ekspansiv finanspolitik med høj vækst i det offentlige forbrug, og desuden har fastfrysningen af ejendomsværdiskatten indebåret en lempelse, da huspriserne steg markant. Den aktive finanspolitik har således bidraget til at øge en i forvejen høj vækst, og samtidig har gældsnedbringelsen været mindre, end den ville have været med blot en neutral finanspolitik. I 2006-08, hvor aktivitetsniveauet var væsentligt over det normale, var der således en finanspolitisk lempelse på ca. ½ pct.point pr. år i gennemsnit, og i 2005 var der også en finanspolitisk lempelse på omkring ½ pct.point, selvom konjunktursituationen var tæt på det normale det år. I en situation, hvor en truende overophedning stod for døren, bidrog finanspolitikken således til at øge presset på arbejdsmarkedet, og boligpriserne blev stimuleret yderligere. Den konjunkturmedløbende finanspolitik bidrog derved til at øge ubalancerne i økonomien og til at gøre tilbageslaget endnu hårdere.”, side 137.

¹ Dvs. i hele den periode, hvor der ex-ante har foreligget i princippet korrekte kvantitative mål for finanspolitikken i form af netop beregninger af finanseffekten. Finanseffekten blev første gang fremlagt i rapporten Dansk Økonomi, foråret 1973, hvorfor det er retvisende at betegne den i årene 2005-08, især i 2006-07 førte finanspolitik som historisk uansvarlig.

Heraf følger jo også meget klart, at det langt fra alene har været udefra kommende forhold, som ellers regeringen vedvarende fremfører, der har været medvirkende til den aktuelle økonomiske krise i Danmark.

Når der i det ovenstående alene fokuseres på finanspolitikken, og hvor således pengepolitikken ikke indgår, hænger det sammen med, at fastlåsnings af kronen til euroen har betydet, at Danmark ikke kan føre en aktiv, selvstændig pengepolitik, men i det væsentligste må følge den kurs i pengepolitikken, som udstikkes af Den europæiske Centralbank. Finanspolitikken er således det helt afgørende konjunkturpolitiske instrument. I en strukturmæssig og mere langsigtet sammenhæng er der naturligvis væsentligt flere instrumenter, eksv.: arbejdsmarkedspolitik, undervisningspolitik, forsknings- og innovationspolitik, sundhedspolitik osv.

En så fejltimet og fejdoseret finanspolitik, som blev ført i årene 2005-08, især i 2006-07, bør give anledning til nærmere overvejelser. Var det blot et isoleret uheldigt tilfælde med en historisk økonomisk uansvarlig politik, hvor det på kort sigt blev prioriteret at behage befolkningen for at kunne bevare den politiske magt, eller er det udtryk for en mere permanent situation, hvor det afgørende bliver besiddelsen af administrationen af den politiske magt, og hvor der ikke kan regnes med centrale aktører? Og hvis dette har noget på sig, hvorfor mødte denne tilsidesættelse af økonomiske og dermed velfærdspolitiske hensyn så ikke vedvarende stærk kritik fra ikke mindst den økonomiske sagkundskab? Det er denne problemstilling, som er hovedemnet for næste afsnit.

2. Hvor blev den rettidige kritik af?

Det er naturligvis godt, at det nu kritiseres, at der har været ført en historisk uansvarlig finanspolitik. Men det havde jo været langt mere konstruktivt og udtryk for rettidig omhu, såfremt kritikken var fremsat, da der endnu kunne gøres noget ved den uansvarlige finanspolitik. Så hvordan var de centrale aktørers vurderinger siden 2005? I det følgende ses på: oppositionen, den økonomiske sagkundskab og dagspressen. Dagspressen er inddraget, fordi den antages at have stor indflydelse på befolkningens vurdering, der igen kommer til udtryk ved folketingsvalg m.v.

2.1 Oppositionen

Umiddelbart kunne det forventes, at det altid var oppositionen i Folketinget, der ville være mest kritisk over for den af regeringen førte politik. Det er givetvis også generelt tilfældet. Men oppositionen – bortset fra ubetydelige partier eller grupper – og det uanset partifarve, har altid været meget tilbageholdende med kritik af en for ekspansiv finanspolitik. Hvis der nemlig overbevisende skal argumenteres for en stramning af finanspolitikken, skal der jo også fremsættes konkrete forslag om ”ubehageligheder” i form af enten skattestigninger eller offentlige udgiftsreduktioner. Og forslag herom har den til enhver tid værende opposition altid overladt til regeringen – det er en del af prisen for regeringsmagten at få nærmest politisk monopol herpå.

Det er derfor ikke tilfældigt eller uventet, at oppositionen nu især har kritiseret prioriteringen i den førte finanspolitik – at skattelettelser blev prioriteret frem for øget satsning på velfærd – og undladt at kritisere selve aktivitetsniveauet i den førte finanspolitik.

Denne tilbageholdenhed med direkte kritik af aktivitetsniveauet i den førte finanspolitik bliver ikke mindre, når oppositionen som nu domineres af traditionelle arbejder-/lønmodtagerpartier som bl.a. Socialdemokraterne. For disse partier er det særligt vanskeligt at argumentere for indgreb, der på

kort sigt vil medføre lavere beskæftigelse/højere ledighed, selvom dette er nødvendigt for at sikre større beskæftigelse/mindre ledighed i et lidt længere perspektiv.

Dette forhold er også kommet tydeligt frem i relation til den igangværende krise. Den politiske ordfører for Socialdemokraterne, Henrik Sass Larsen, har således flere gange kritiseret nationalbankdirektøren for hans udsagn om, at hvis man ikke førte en ansvarlig finanspolitik, måtte ledigheden af hensyn til landets overordnede økonomiske situation i en periode stige til op over den strukturelle ledighed på ca. 100.000 ledige.

Det burde ikke være kommet bag på personer, der må antages at følge med i dansk økonomi, at nationalbankdirektøren udtalte sig således. I september-2006 kvartalsrapporten fra Nationalbanken blev det således anført:

”Den økonomisk-politiske udfordring i efteråret er et spørgsmål om håndtering af risikoen for en overophedning af den danske økonomi. Denne risiko har gennem en periode været voksende. Sandsynligheden for, at et fortsat efterspørgselspres sætter varige spor i priser og lønninger i et omfang, der på længere sigt vil føre til en stigende arbejdsløshed, er nu så stor, at det er tilrådeligt, at der fra de offentlige finanser udgår en mærkbart afdæmpende effekt på den samlede økonomi”

Her står det jo så tydeligt, som det næsten kan, at den finanspolitiske stramning, som Nationalbanken anbefalede med en finanseffekt på $-\frac{1}{2}$ pct. af bnp, skulle iværksættes i 2006 i forbindelse med finansloven for 2007 for netop at hindre, at arbejdsløsheden i et lidt længere perspektiv skulle blive for høj. Men det så Henrik Sass Larsen bort fra, da han forsøgte at inkassere politiske point.

Det korte af det lange er, at det efter min vurdering desværre er ret så usandsynligt, at den politiske opposition til regeringen – uanset oppositionens sammensætning – vil påtage sig byrden ved en bastant kritik af en for ekspansiv finanspolitik.

I den anden situation, hvor der kan argumenteres for en finanspolitisk lempelse, er der ikke problemer med manglende kritik fra oppositionen – tværtimod. I sådanne situationer kommer der rigeligt med forslag til enten skattelettelser og/eller udgiftsforøgelser, idet sammensætningen af disse komponenter dog ofte vil afhænge af oppositionens farve. Der mangler da heller ikke forslag herom i den aktuelle situation. Personligt har jeg dog den vurdering – som i øvrigt også vismændene har i deres netop offentliggjorte rapport om dansk økonomi i efteråret 2009 - at det er ønskeligt med en mere ekspansiv finanspolitik på kort sigt, forudsat at det gøres under tilstrækkelig hensyn til den langsigtede finanspolitiske holdbarhed.

2.2 Den økonomiske sagkundskab

Når det drejer sig om den økonomiske sagkundskab, kommer man ikke uden om Det økonomiske Råds Formandskab, altså de såkaldte vismænd. Herudover inddrages i det følgende også selve de interesseorganisationer m.v., som er repræsenteret i selve Det økonomiske Råd, hvor vismandsrapporterne fremlægges til vurdering og kommentarer. Endeligt vil Nationalbankens vurderinger også særskilt blive inddraget, idet Nationalbanken som Det økonomiske Råds Formandskab ikke er bundet af partipolitiske eller andre interessemæssige holdninger. Derudover ses også på universitetsøkonomernes deltagelse i debatten om den førte finanspolitik.

2.2.1 Vismændene

Det er min vurdering, at den seneste rapport fra vismændene fuldt ud lever op til den klarhed i analysen og de politiske anbefalinger om finanspolitikken, som vi med rette kan vente os af vismændene. Derimod vil jeg stille store spørgsmålstegn ved eller rettere dokumentere, at dette desværre ikke var tilfældet, da der var brug for røster, der i tide advarede mod den uansvarlige ekspansive finanspolitik i årene 2005-08, især i årene 2006-07.

Som det fremgår af figur 1, nåede overophedningen af dansk økonomi et foreløbigt højdepunkt i 2006 med et output-gap på næsten godt 2 pct. af bnp. Og hvad værre var, en ekspansiv finanspolitik bidrog med næsten halvdelen heraf, da finanseffekten i 2006 var på næsten 1 pct. af bnp.

Vismændenes afgørende svigt er knyttet til deres redegørelse Dansk økonomi, forår 2006 fra juni 2006. Heri forudses, at der i hvert fald frem til udgangen af 2008 vil være rigtigt meget kapacitetspres i dansk økonomi. Der er to hovedveje, der kan betrædes, såfremt et kapacitetspres ønskes reduceret eller fjernet ved politiske initiativer: at øge udbudsmulighederne eller at reducere efterspørgslen ved primært finanspolitiske indgreb. I relation til horisonten frem til udgangen af 2008 var det imidlertid kun udbudsforøgelse via arbejdsmarkedstiltag, der blev tillagt vægt, herunder import af arbejdskraft fra andre lande. Det besynderlige i denne ensidige anbefaling var og er, at det tager relativ lang tid at øge udbudsmulighederne, hvad der også efterfølgende er erkendt af vismændene.²

Anbefalingen i relation til finanspolitikken blev udtrykt endog meget krystalklart i rapporten fra juni 2006. I referatet fra mødet i Det økonomiske Råd som vel at mærke skrives af vismændene selv, anfører overvismanden som svar på bl.a. et indlæg fra et rådsmedlem om, at der i situationen var behov for en finanspolitisk stramning:

”Formanden for Det økonomiske Råd konkluderede, at der var udbredt enighed om formandskabets vurdering af konjunktursituationen og risikoen for overophedning. Med hensyn til flere rådsmedlemmers efterlysning af konkrete anbefalinger vedrørende forøgelse af arbejdsudbuddet på kort sigt bemærkede han, at der er flere relevante tiltag i regeringens velfærdsudspil, og henviste i øvrigt til tidligere rapporter fra formandskabet. I relation til rapportens anbefalinger om aktivering præciserede han, at anbefalingerne ikke omhandler en generel fremrykning af aktivering for alle ledige, men en tidlig identifikation af ledige med behov for opkvalificering. Det er vigtigt at skelne mellem aktivering som opkvalificering og aktivering som rådighedstest. En mere klar adskillelse af de to formål ville kunne bidrage til, at der kan frigøres flere ressourcer til ledige med behov for opkvalificering. Dermed indeholder formandskabets anbefalinger både ”pisk” og ”gulerod”. Formanden understregede, at prognosens hovedscenario er en ”blød landing”, hvilket er baggrunden for, at formandskabet ikke diskuterer et muligt behov for en finanspolitisk stramning. Han tilføjede, at formandskabet generelt er kritisk over for finjustering af økonomien ved hjælp af finanspolitik, blandt andet fordi erfaringen viser, at det kan være svært at time og dosere finanspolitiske indgreb...”, kursivering tilføjet.

² Jf. bl.a. side 113 i Dansk Økonomi, forår 2007 fra maj 2007, hvor der anføres: ”På kort sigt er det imidlertid vanskeligere at påvirke økonomiens udbudsside end efterspørgselsside.”

Heraf fremgår jo krystalklart, at en finanspolitisk stramning ikke engang skulle diskuteres i sommeren 2006, selv om dansk økonomi, som det nu erkendes i vismændenes seneste rapport, dengang var mere end overophedet. Et større fejlskud er det vanskeligt at opdrive.

Først i december 2006, da finansloven for 2007 allerede var vedtaget, anbefalede vismændene med en vis tøven en finanspolitisk stramning. Og anbefalingen kom endvidere først efter, at Nationalbanken som anført i september 2006 meget stærkt havde anbefalet en finanspolitisk stramning. Med den førte kontraktspolitik burde det have stået vismænd klart, at det først var fra og med 2008, at deres anbefaling i givet fald ville blive hørt, da finansloven for 2007 jo var vedtaget.³ Og i 2008 var økonomien allerede på vej nedad, som vismændene selv vedstår i deres seneste rapport, hvor vendingen henføres til begyndelsen af 2008.

Men ikke nok hermed. Så sent som i et interview i Politiken 22. sep. 2008 udtalte overvismanden i sin afvisning af at lempe finanspolitikken: ”Det vil være et fundamentalt brud med den stabiliseringsorienterede politik, vi hidtil har ført.”

Det er ikke blot udtryk for, at vismændene fortsat totalt fejlvurderede konjunktursituationen, men også i lodret modstrid med den vurdering, som de nu er kommet til i den seneste rapport, hvor de som anført skriver: ”Overordnet set er der ført en konjunkturudjævrende finanspolitik i Danmark ... I den seneste højkonjunktur er dette gode mønster imidlertid blevet brudt.”

Overvismandens udtalelse i september 2008 må desværre også ses på baggrund af, at Finansministeriets i dets økonomiske redegørelse fra august 2008 havde anført: ”Den afdæmpede vækst de næste par år bør derfor ikke modgås af finanspolitiske lempelser. Det ville i givet fald forøge presset på lønkonkurrenceevnen og være udtryk for såkaldt konjunkturforstærkende økonomisk politik, som strider mod finanspolitisk praksis i Danmark gennem de seneste 20-30 år.”, kursivering tilføjet.

Denne – fordrejede og forkerte – vurdering tillod Finansministeriet og kort tid efter overvismanden sig at fremkomme med trods, at den var åbenbart forkert og trods Nationalbankens forudgående tilbagevisning heraf i dets kvartalsskrift fra 1. kv. 2008. Her anføres side 23 vel at mærke med udgangspunkt i finansministeriets egne tal: ”I de senere år er der sket en ændring i tilrettelæggelsen af finanspolitikken. Hvor finanspolitikken i 1980’erne og 1990’erne var konjunkturdæmpende, dvs. reducerede udsvingene i BNP, har den i en årrække været konjunkturforstærkende. ... *En opgørelse på Finansministeriets tal viser, at den førte finanspolitik siden 2002 i høj grad har bidraget til det store kapacitetspres i økonomien de senere år. Finanspolitikken har dermed været medvirkende til at skabe det nuværende pres på arbejdsmarkedet.*”, kursivering tilføjet. Som det er fremgået, er vismændene i deres netop offentliggjorte rapport nu langt om længe kommet til samme konklusion som Nationalbanken.

Trods denne forhistorie har vismændene i relation til den netop offentliggjorte rapport givet udtryk for, at de gentagne gange har rådgivet regeringen om at stramme finanspolitikken i overophedningsårene.⁴ Den overfor anførte dokumentation for, at dette ikke har været tilfældet, skal i det følgende suppleres med uddrag fra vismandsrapporterne fra 2005 og frem.

³ Dette har givetvis også været medvirkende til, at vismændene i år har fremlagt og givetvis også i de kommende år vil fremlægge efterårsrapporten, før finansloven for det kommende år skal vedtages.

⁴ Dette postulat er også fremsat tidligere, se bl.a. kronikken i Berlingske Tidende 8. juli 2009, hvor vismandskollegiet skrev: ”Den ekspansive finanspolitik gennem opsvinget var således med til at forværre den danske konkurrenceevne, og

I Dansk Økonomi forår 2005 (offentliggjort 31. maj) vurderedes finanseffekten i udgangsforløbet at være 0,3 pct. af bnp i 2005, idet der ikke blev anført skøn over finanseffekten for 2006.⁵ Om finanspolitikken blev der side 5 anført flg.:

”Opsvinget i dansk økonomi betyder, at der ikke er en aktuel konflikt mellem de kortsigtede og langsigtede hensyn i finanspolitikken. I en situation, hvor dansk økonomi er nær kapacitetsgrænsen, bør finanspolitikken ikke bidrage til øget aktivitet, og der er god grund til at være opmærksom på stramhedsgraden i finanspolitikken.” Altså ingen væsentlig kritik af den førte finanspolitik.

I Dansk Økonomi efterår 2005 (offentliggjort 24. nov.) vurderedes finanseffekten i udgangsforløbet at være 0,4 pct. af bnp i 2005, idet der fortsat ikke blev anført skøn over finanseffekten for det kommende år 2006. Om finanspolitikken anførtes flg. side 11:

”Hertil kommer, at den aktuelle økonomiske situation med lav og faldende ledighed ikke alene gør ufinansierede skattelettelser eller andre finanspolitiske lempelser overflødige, men decideret skadelige.” Denne vurdering blev fremsat i tilknytning til en analyse af 2015-planen og udtrykte alene, at finanspolitikken ikke burde lempes. Men der var ingen anbefalinger af en finanspolitisk stramning.

Vismændene anbefalinger eller rettere sagt undladelsen af at anbefale noget konkret i Dansk Økonomi forår 2006 (offentliggjort 1. juni) er anført ovenfor. Som anført skulle en finanspolitisk stramning dengang i sommeren 2006 ikke engang diskuteres, selvom økonomien var mere end overophedet!

I Dansk Økonomi efterår 2006 (offentliggjort 5. dec.) vurderedes finanseffekten i udgangsforløbet at være 0,4 pct. af bnp for det kommende år 2007. Om finanspolitikken blev der udtrykt følgende side 137, idet det skal fremhæves, at Nationalbanken forinden – i september 2006 – havde advokeret for en betydelig finanspolitisk stramning, jf. ovenfor:

”Ganske vist lægger prognosen op til en ”blød landing”, *selvom der ikke er indarbejdet en stramning af finanspolitikken*. Prognosen bygger imidlertid på en antagelse om høj tilpasningsevne i dansk økonomi, hvilket kan vise sig at være en for optimistisk vurdering – ikke mindst set i lyset af den store usikkerhed, der er omkring økonomiens virkemåde nær kapacitetsgrænsen.”, kursivering tilføjet. Det følger heraf, at forslaget om en finanspolitisk stramning var meget vagt formuleret i efterårsrapporten 2006.

I Dansk Økonomi forår 2007 (offentliggjort 31. maj) blev finanseffekten i udgangsforløbet vurderet til at være ekspansiv med 0,2 pct. af bnp i 2008. Om finanspolitikken blev der anført følgende side 4:

samtidig blev den offentlige opsparing lavere, således at der blev lagt mindre til side til dårligere tider. *Derfor har vi anbefalet finanspolitiske stramninger de foregående år.*”, kursivering tilføjet. Se også Berlingske Tidende 30. aug. 2009.

Til Jyllands-Posten udtalte overvismanden 29. maj 2009:”Vi har kritiseret regeringen og Folketinget for at føre en for slap finanspolitik i de foregående år. ...Det, at regeringen ikke har gjort, hvad vi foreslog, har givet en overophedning af økonomien, og det har givet os et kraftigere omslag og nedtur.”

⁵ Med det timelag, der må forudses i den politiske beslutningsproces, og timelaget i virkninger af finanspolitiske indgreb var det ellers finanseffekten for 2006, der var mest relevant.

”På baggrund af analyserne i kapitel II anbefales det i givet fald (hvis arbejdsudbudsinitiativer ikke gennemføres, tilføjet af forfatteren), at finanspolitikken bidrager til en afdæmpning af væksten svarende til en finanseffekt på mellem $-1/4$ og $-1/2$ pct. point i 2008.”

Det var således først i sommeren 2007, at vismændene anbefalede en betydelig finanspolitisk stramning med en finanseffekt på mellem $1/2$ og $3/4$ af bnp, idet finanseffekten i udgangsforslaget var 0,2 pct. af bnp i 2008. Det var ikke realistisk at basere sig på, at denne anbefaling ville blive fulgt før vedtagelsen af finansloven for 2008. Og i den seneste rapport dokumenterer vismændene jo, at dansk økonomi allerede var i recession fra første halvår 2008. Kort sagt: de anbefalinger om finanspolitiske stramninger, som vismændene nu påstår, at de flere gange har fremsat kom tidligst i december 2006, hvor finansloven for 2007 i øvrigt allerede var vedtaget. Og det var først i sommeren 2007 i Dansk Økonomi forår 2007, at der var en klar anbefaling af en finanspolitisk stramning. Problemet er blot, at vismændenes anbefaling herom kom for sent, som de allerede dengang også blev gjort opmærksom på af et medlem i Det økonomiske Råd.

Der er derfor kun en mulig konklusion: Vismændene har i relation til højkonjunkturårene, 2005-08, især 2006-07 – og også i relation til den aktuelle økonomiske situation, jf. nedenfor, helt frem til december 2007 taget afgørende fejl i deres vurderinger af konjunktursituationen og dermed også været helt galt afmarcheret i deres finanspolitiske anbefalinger.⁶

I Dansk Økonomi efterår 2007 (offentliggjort 29. nov.), hvor det vurderedes, at finanspolitikken for 2008 var ekspansiv med en finanseffekt på 0,5 pct. af bnp, anførtes flg. om finanspolitikken:

”Konkret anbefales i fravær af tiltag, der varigt kan øge arbejdsudbuddet eller sænke ledigheden, en finanseffekt på $-1/4$ pct. point i 2008 og 2009. Dette er henholdsvis $3/4$ og $1/2$ pct. point lavere end i prognosen.” Det ses altså, at det fortsat blev vurderet, at finanspolitikken skulle opstrammes med virkning for bl.a. 2008, selvom det burde have stået vismændene meget klart, at presset var gået af dansk økonomi.

I Dansk Økonomi forår 2008 (offentliggjort 27. maj), hvor det vurderedes, at finanspolitikken for 2009 var ekspansiv med en finanseffekt på 0,4 pct. af bnp, anførtes flg. om finanspolitikken side 3:

”Det vurderes, at BNP i 2009 vil ligge omkring $1\frac{1}{2}$ pct. over det niveau, der er foreneligt med en holdbar løn- og prisudvikling på lang sigt. Selvom dette som udgangspunkt lægger op til en finanspolitisk stramning, anbefales det i lyset af den ekstraordinært store usikkerhed i prognosen, at der føres en omtrent neutral finanspolitik i 2009. Denne anbefaling indebærer, at finanspolitikken skal strammes i forhold til den planlagte ekspansive politik.”

Her anbefales altså fortsat, at finanspolitikken i forhold til det fremlagte skulle opstrammes, selv om dansk økonomi allerede var i recession, da denne rapport blev fremlagt.

I Dansk Økonomi efterår 2008 (offentliggjort 27. nov.) vurderedes finanspolitikken at være ekspansiv i 2009 med stadig 0,4 pct. af bnp. Der anførtes side 5 følgende om finanspolitikken:

⁶ 10. jan. 2008 havde jeg i Børsen i forlængelse af vismandsrapporten fra nov. 2007 og en OECD-anbefaling om en finanspolitisk stramning advaret mod, at konjunktursituationen var sådan, at det nu var for sent at stramme finanspolitikken.

”Udsigten til stigende ledighed bør ikke umiddelbart føre til yderligere lempelser af finanspolitikken i 2009. Selvom væksten forventes at blive negativ og ledigheden at stige hurtigt, ventes ledigheden først at nå op på det strukturelle niveau ved indgangen til 2010. Dette betyder, at arbejdsmarkedet også vil være presset i 2009. Forsøg på at holde ledigheden nede på det aktuelle niveau vil blot føre til større import, højere lønstigninger og en markant forværring af konkurrenceevnen. Dette vil efterfølgende udløse en endnu større stigning i ledigheden end det, der forudses i denne prognose. Det er derfor ikke hensigtsmæssigt at stimulere efterspørgslen yderligere i 2009”.

Her anbefales således ikke ændringer i den førte finanspolitik.

I Dansk Økonomi forår 2009 (offentliggjort 28. maj) vurderedes finanspolitikken at være ekspansiv med en finanseffekt på 0,8 pct. af bnp i 2009 og med en forventet finanseffekt på 0,4 pct. af bnp i 2010. Der anførtes følgende om finanspolitikken side 6:

”Samlet vurderes finanspolitikken for 2009 at være passende, og det vurderes ikke at være hensigtsmæssigt at lempe yderligere i år. Finansloven for 2009 indeholder flere ekspansive tiltag, og de finanspolitiske lempelser skønnes samlet at nedbringe stigningen i ledigheden med ca. 15.000 personer i 2009.”

Der blev således heller ikke i Dansk Økonomi forår 2009 anbefalet, at den førte finanspolitik skulle ændres for 2009.

Vismændenes påstand om, at de gentagne gange i tilknytning til overophedningen af dansk økonomi i den nu så brat afsluttede periode med overophedning rådgav om finanspolitiske stramninger strider således mod, hvad de selv har anført i rapporter og andre steder.⁷ Det burde være uholdbart, at netop vismænd bidrager til grov historieforfalskning ved at fortrænge eller sløre ubehagelige kendsgerninger.

Det er endvidere tankevækkende, at vismændene tilsyneladende var så fokuseret på at undgå anbefalinger om finanspolitisk finetuning, at de afviste berettigede finanspolitiske tiltag i et forløb, hvor det overhovedet ikke drejede sig om finetuning, men om at undgå drastiske udsving i dansk økonomi. Anbefalinger om finanspolitiske stramninger skulle af hensyn til timelag i beslutninger og virkninger være fremsat senest i Dansk Økonomi, forår 2006, og anbefalingerne om finanspolitiske opstramninger skulle ikke være fremsat fra og med Dansk Økonomi, efterår 2007, der blev offentliggjort i november 2007. Vismændenes rådgivning om finanspolitikken var derfor nærmest maksimalt fejlagtig fra 2005 og frem til sommeren 2008. Der har ganske enkelt været tale om historisk dårlig rådgivning fra vismændenes side.⁸

Det er efter min vurdering vigtigt, at vismændene ikke svigter, når det er nødvendigt med upopulære indgreb. Der er nemlig meget få institutionelle interesser, der vil argumentere herfor. Det

⁷ I Berlingske Tidende 23. okt. anføres på basis af vismændenes udtalelser efter mødet i Det økonomiske Råd 22. okt.: ”Under hele opturen fra 2004 til 2007, da dansk økonomi blev kaldt ”verdens bedste” og ledigheden nåede ned på det laveste niveau i mands minde, fik regeringen gentagne råd fra de økonomiske vismænd, at de skulle stramme den økonomiske politik.” Til dette er kun en kommentar mulig: den gode samvittighed må stå i bundløs gæld til den dårlige hukommelse.

⁸ Dybden i den aktuelle økonomiske krise har ikke kunnet forudses under anvendelse af normale økonomiske analyser, idet det ikke kunne forudses, at den amerikanske regering og centralbank tillod Lehman Brothers at gå konkurs i september 2008 -jf. erfaringerne med bankkrak fra 1930’erne – og det har vismændene naturligvis heller ikke kunnet.

kan man bl.a. få et indtryk af ved at læse referaterne fra møderne i Det økonomiske Råd i årene 2005-2008.

2.2.2 Medlemmerne i Det økonomiske Råd

Medlemmerne i Det økonomiske Råd repræsenterer 4 grupper: arbejdstagere, arbejdsgivere/erhvervsorganisationer, det offentlige (herunder Nationalbanken) og de såkaldt økonomiske sagkyndige.

Når udtalelserne fra medlemmerne vurderes, er det vigtigt at have for øje, at de to første grupper repræsenterer interesseorganisationer, og at Finansministeriet samt Økonomi- og Erhvervsministeriet, der her indgår i den gruppe, der er betegnet den offentlige, ikke vil modsige regeringens vurderinger. For disse grupper gælder endvidere, at de så vidt muligt vil forsøge at give udtryk for, at de er enige i vismændenes vurderinger for herigennem at styrke deres egne argumenter og interesser.

Som det vil fremgå, er det med en enkelt undtagelse kun Nationalbanken og en repræsentant for de økonomisk sagkyndige, der eksplicit har givet udtryk for, at finanspolitikken burde strammes selv i de mest udtalte overophedningsår 2006-07. Det kan næppe bebrejdes repræsentanterne for interesseorganisationerne og måske heller ikke repræsentanterne for de to ministerier, at de ikke argumenterer for finanspolitiske stramninger eller opstramninger, da dette på kort sigt kan gå ud over deres medlemmer og deres opdragsgivere. Hvis dette lægges til grund, er det imidlertid en logisk følge, at der ingen grund er til at tillægge disse medlemmers vurdering af finanspolitikken hensigtsmæssighed nogen større vægt.

Heraf følger også, at det må være Nationalbanken og de økonomisk sagkyndige samt naturligvis vismændene, der må påtage sig byrden med at påpege nødvendigheden af finanspolitiske stramninger. Derimod er der ikke, som det også vil fremgå, den tilsvarende tilbageholdenhed, når det er berettiget at argumentere for finanspolitiske lempelser.

Af hensyn til timelag burde påpegningen af, at der var behov for en finanspolitisk stramning i overophedningsårene 2006-07 være fremsat fra og med forårsrapporten 2005 til og med sommeren 2006. Efterårsrapporten 2006 blev offentliggjort 5. december 2006, altså efter vedtagelsen af finansloven for 2007, hvorfor evt. anbefalinger heri ikke kunne antages at få virkninger for 2007

I disse tre afgørende rapporter er det kun Nationalbanken, en af de særlig sagkyndige samt et rådsmedlem, der argumenterer for en finanspolitisk stramning. Det skal vel også ses i lyset af, at vismændene i disse tre rapporter ikke argumenterede for finanspolitiske stramninger. Interessen var derimod fokuseret på mulige veje til at øge arbejdsudbuddet, hvortil der var generel tilslutning dog med betydelige forbehold fra arbejdstagerrepræsentanternes side. Det skal i tilknytning hertil anføres, at udtalelser om, at det offentlige forbrug/den offentlige efterspørgsel er for stor, ikke her er medtaget som udtryk for et forslag om en strammere finanspolitik, da dette af flere af rådsmedlemmerne nærmest rituel fremføres uanset konjunktursituationen.

I tilknytning til de tre efterfølgende rapporter – efterårsrapporten 2006 samt rapporterne fra 2007 – er der derimod fra begge interessegrupper bastante afvisninger af, at der var behov for finanspolitiske stramninger, ligesom der også var en afvisning fra ministeriernes repræsentanter.

Dette kan, som det er fremgået af det ovenstående, begrundes ud fra den økonomiske udvikling. Her skal det blot fremhæves, at det dokumenterer, at det er meget lettere at få tilslutning til finanspolitiske lempelser end finanspolitiske stramninger fra interessegrupperne i Det økonomiske Råd.

2.2.3 Nationalbanken

Som det er fremgået, har Nationalbanken været den eneste institutionelle interesse, der med virkning for de mest overophedede år 2006-07 argumenterede for en stramning af finanspolitikken. Det kan hertil naturligtvis fremføres, at Nationalbanken nærmest pr. rygmærksreaktion vil argumentere herfor. Men her må det tages i betragtning, at Nationalbankens anbefaling af en finanspolitisk stramning i efteråret 2006 som ovenfor anført var usædvanlig skarpt præsenteret og konkret. Derudover skal anføres, at Nationalbanken allerede anførte behovet for en finanspolitisk stramning, da Dansk Økonomi efterår 2005 blev fremlagt for Det økonomiske Råd 24. nov. 2005, idet dansk økonomi ellers efter Nationalbankens vurdering ville blive overophedet.

2.2.4 Universitetsøkonomer

Universitetsøkonomer har – i hvert fald i henhold til mine observationer – været meget tilbageholdende med at forholde sig til den førte finanspolitik i de senere år. En tilsvarende tilbageholdenhed har ikke været udvist i forhold til diskussionen af mulighederne for og midlerne til at øge arbejdsudbuddet. Så denne tilbageholdenhed er ikke en generel tendens.

En væsentlig medvirkende årsag til overophedningen af dansk økonomi i 2006-07 har været udviklingen på bolig- og byggemarkedet. Boligbyggeriets andel af bnp i Danmark i 2007 blev således kun overgået af to andre OECD-lande: Irland og Spanien, hvor økonomien da også er gået i sort sammenhængende med, at bolig- og byggemarkedet også kollapsede i disse to lande. OECD skønner eksempelvis, at ledigheden i Irland og Spanien bliver på hele 12,2 og 18,1 pct. i 2009. På dette område har universitetsøkonomer også været aktive herhjemme med rettidig og berettiget kritik, bl.a. professor Jakob Brøchner Madsen fra Københavns Universitet og lektor Jens Lunde fra CBS.

Men den overordnede og samlede finanspolitik har stort set ikke været kommenteret af universitetsøkonomer udenfor vismandsinstitutionen.⁹

⁹ I denne sammenhæng vil jeg tillade mig at fremhæve de indlæg fra efteråret 2005 og til udgangen af 2006, hvori jeg forsøgte at advare mod den førte uansvarlige finanspolitik:

4. aug. 2005: Erhvervskronik i Berlingske Tidende ”Bobler og boligbyggeri”, hvor der foreslås et specifikt finanspolitisk indgreb over for boligbyggeriet for at forebygge overophedning i ikke mindst denne sektor med heraf følgende afsmittende pris- og lønstigninger,

27. aug. 2006: Analyseindlæg i Politiken ”Overophedning. Hvorfor strammes finanspolitikken ikke?”,

31. aug. 2006: Erhvervskronik i Berlingske Tidende ”When will we ever learn?”,

28. sep. 2006: Erhvervskronik i Berlingske Tidende ”Dansk økonomi skal afkøles”,

10. okt. 2006: Kommentar i Information ”Er det økonomisk ansvarlighed?”,

23. nov. 2006: Erhvervskronik i Berlingske Tidende ”Vismænd eller overpolitikere?”,

13. dec. 2006: Analyseindlæg i Politiken ”Oppustet. Finanspolitik trænger til stramning”,

21. dec. 2006: Erhvervskronik i Berlingske Tidende ”Rundtossede i et økonomisk hedt glasbur”,

29. dec. 2006: Weekendavisen ”Undladelsessynder”.

Derudover advarede jeg mod den alt for slappe finanspolitik, da Dansk Økonomi forår 2006 blev diskuteret i Det økonomiske Råd 1. juni 2006, hvor jeg endnu repræsenterede AE-rådet.

2.3 Dagspressen

I årene 2005-08 blev vi i aviser, tv m.m. bombarderet med indlæg om, hvor centralt det var at øge arbejdsudbuddet for at afkøle dansk økonomi. Sjældent blev det gjort opmærksom på, at det tager tid at øge arbejdsudbuddet og endnu sjældnere blev der peget på, at den anden mulighed for at afdæmpe ophedningen, nemlig en finanspolitisk stramning, også måtte ind i billedet. Og endda en mulighed, der kunne virke hurtigere. De utallige indlæg om ønskeligheden/nødvendigheden af at øge arbejdsudbuddet blev ofte baseret på udtalelser fra bankøkonomer, der åbenbart ikke havde lyst til at nævne nødvendigheden af at stramme finanspolitikken. Og journalisterne var åbenbart ikke fagligt stærke nok til at påpege, at der også var den anden mulighed og dermed udfordre de interviewede. Denne manglende vurderingsevne i relation til samfundsøkonomiske problemer som den førte finanspolitik er især meget iøjnefaldende i de nationale tv-kanaler, hvor interviewerene ofte nærmest optræder som blot mikrofonholder.¹⁰

Indtrykket af, at kritisk økonomisk journalistik i dag ikke vurderes højt af radio- og tv-ledelser, kommer eksempelvis tydeligt frem, når der sammenlignes med sportsudsendelser. Ved håndboldkampe, som jeg ser mange af, har journalisten på spillestedet ikke blot en håndboldsekspert som medkommentator, men i studiet er der ligefrem en ekstra håndboldsekspert til stede, som skal bidrage med nærmere analyser af spillens finesser. På dette område lades den almindelige seer og lytter ikke i stikken. Måske fordi der trods alt er mange seere eller lyttere med rimelig forstand på håndbold, hvorfor oplagte problemstillinger ikke undgås. Det kunne selvfølgelig også være, at det er mindre ”farligt” med en kritisk dækning af sport end af politik.

Dagspressen burde overveje, om talen om nødvendigheden af kritisk journalistik ved festlige lejligheder ikke i højere grad blev fulgt op med handling ikke mindst i lyset af den ”mikrofonholder” vej, der er blevet mere og mere udbredt – også i de trykte medier. Serios nyhedsformidling burde f.eks. tilsige, at bankøkonomernes udtalelser i langt højere grad blev udfordret. Men evner dagspressen dette i dag? Og er den overhovedet interesseret heri? Er det ikke snarere den stadig hyppigere fordring af nyhedskværnen, som dog aldrig bliver mæt, der prioriteres med bl.a. korte nyheder hver halve time m.v.? Og med den konsekvens at kritisk og analyserende journalistik marginaliseres. Er det den kost vi skal og vil affinde os med – og kan de trykte medier overhovedet overleve, hvis fokus er på et område, hvor de selvsagt ikke kan konkurrere med de elektroniske medier?

3. Fremtiden og den aktuelle finanspolitik

Det er nærmest umuligt ikke at være pessimistisk over for mulighederne af at føre en ansvarlig finanspolitik i Danmark, når udviklingen i de senere år betragtes. Der er ikke mindst grund til pessimisme, hvis den økonomiske sagkundskab, og især vismændene, fortsat ikke evner at vurdere konjunktursituationen eller afviser at påtage sig byrden ved at argumentere for finanspolitiske

¹⁰ Den manglende vurderingsevne blev nærmest demonstrativt dokumenteret, da DR medvirkede til at gennemføre en interviewundersøgelse i årene med de store overskud på de offentlige finanser på omkring 80 mia. kr., idet de interviewede blev spurgt om, til hvilke udgiftsformål de burde anvendes! DR udviste således ingen forståelse for, at dansk økonomi dengang var overophedet.

stramninger, når dette er nødvendigt, selvom det ikke måtte være velset af en række centrale aktører.

For politisk er det ikke blevet lettere. Ledende embedsmænd taler nu mere eller mindre åbent om, at det kun er muligt at føre ansvarlig finanspolitik, når der *både* i regeringspartierne og i oppositionspartierne hersker dyb krisestemning. Og det er måske heller ikke sikkert mere, idet kampen om den politiske magt centreret om medianvælgeren i de senere år er blevet intensiveret.

Også Nationalbanken har tabt tillid. I deres kvartalsoversigt for 2. kv. 2009 anføres således: ”Erfaringerne viser, at det er vanskeligt at føre konjunkturmodløbende finanspolitik i gode tider. Det viste sig bl.a. under det seneste opsving fra 2004-07, hvor finanspolitikken var ekspansiv trods tegn på overophedning i flere dele af økonomien med høje lønstigninger og tab af konkurrenceevne til følge. Det er ikke hensigtsmæssigt vedvarende at føre ekspansiv finanspolitik...”. Det kan vist ikke siges mere tydeligt – når urbane udtryksmåder anvendes – at Nationalbanken har tabt tillid til regering/folketing.

Nødtvunget må jeg tilslutte mig denne vurdering, ikke mindst i lyset af de muligheder vi fortabte for afgørende at konsolidere dansk økonomi i årene 2006-07, hvor det næsten ingen ting havde kostet. Regningen for denne unkladelsessynd vil blive udskrevet i de kommende år i form af bl.a. markant højere ledighed og flere konkurser. Og dette opvejes slet ikke af, at omkostningerne ved at omskrive de økonomiske lærebøger spares, idet det jo med krisen er blevet mere end tydeligt, at lærebøgernes påvisning af, at det ikke er muligt at holde en økonomi på sporet, der udsættes for vedvarende overophedning, fortsat er en kendsgerning.

Litteratur:

Danmarks Nationalbank 2006. Kvartalsoversigt 3. kvartal 2006.

Danmarks Nationalbank 2008. Kvartalsoversigt 1. kvartal 2008.

Danmarks Nationalbank 2009. Kvartalsoversigt 2. kvartal 2009.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, foråret 1973.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, forår 2005.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, efterår 2005.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, forår 2006.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, efterår 2006.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, forår 2007.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, efterår 2007.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, forår 2008.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, efterår 2008.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, forår 2009.

Det økonomiske Råd, Formandskabet. Dansk økonomi, efterår 2009.

Finansministeriet 2008. Økonomisk Redegørelse, aug. 2008.

Finansministeriet 2008. Den økonomiske situation, oktober 2008, 20. oktober 2008.

Sørensen, C. 2008. Finanspolitik, vismænd og troværdighed. Samfundsøkonomen 2008:1:15-19.

Det er de andres skyld

Kommentar til Peter Birch Sørensen's replik til mit indlæg i Samfundsøkonomen, april 2010, se side 9 – 16.

Det er de andres skyld. I det konkrete tilfælde regeringens, hvis den tidligere overvismand Peter Birch Sørensen (PBS) forsvar for hans finanspolitiske anbefalinger i juni-2006 rapporten vel at mærke tages for gode varer.

I vismandsrapporten fra 2006 forventedes det således, at finanseffekten ville blive 0,3 pct. Men da regeringen dels lempede finanspolitikken og dels ikke havde styr nok på de offentlige udgifter, blev finanseffekten faktisk 0,9 pct. Men som det fremgår af den seneste vismandsrapport kom output-gap'et op på næsten 2½ pct. i 2006. Så selv, om der korrigeres for den uventede finanspolitiske lempelse, som PBS lægger op til, ville dansk økonomi stadig have været meget stærkt overophedet med et output-gap på næsten 2 pct. i 2006. Så markant en overophedning kendes kun fra 1980'erne, hvor arbejdsmarkedet endnu var meget ufleksibelt, hvorfor PBS's forsøg på at tørre sine fejltagelser af på regeringen er uden hold i virkeligheden.

PBS's forsvar for, at han i fremsendelsesskrivelsen til juni 2006-rapporten skrev, at formandskabet ikke engang havde diskuteret "et muligt behov for en finanspolitisk stramning" er således desværre blot endnu en udtryk for den historieforfalskning, som PBS så flittigt har dyrket om hans finanspolitiske anbefalinger i 2006, hvor det virkelig gjaldt. I øvrigt kommenterer PBS ikke denne afgørende sammenfatning i sin replik!

I forlængelse af ovenstående er det også interessant at læse, hvordan PBS nu fortolker sine egne udsagn fra et interview i Politiken 22. september 2008 om den hidtil førte finanspolitik. Her gav han udtryk for, at der hidtil var ført en stabiliseringsorienteret politik i Danmark. Denne vurdering må også ses i lyset af, at Finansministeriet i dets økonomiske redegørelse fra august 2008 var kommet med helt samme fejlagtige vurdering, som PBS altså overtog! Nu forsvarer PBS dette udsagn med, at han ikke dengang tænkte på de allerseneste års finanspolitik. Ja, det er utroligt, hvad PBS kan få sig selv til at skrive i sit forsvar af hans tidligere åbenbart forkerte finanspolitiske anbefalinger.

PBS inddrager endvidere en række citater vedr. finanspolitikken fra tidligere rapporter. Hertil kun følgende kommentarer til de afgørende rapporter fra 2006:

- uddraget fra juni-2006 rapporten er bagudrettet, jf. det citerede fra fremsendelsesskrivelsen. I øvrigt viser uddraget, hvor fejlagtigt vismændene vurderede den økonomiske situation, idet der i uddraget lægges til grund, at økonomien var "tæt på sin kapacitetsgrænse." Den var, som det ovenfor er beskrevet, langt over sin kapacitetsgrænse,
- i uddraget fra december-2006 rapporten er det ikke medtaget, at vismændene selv uden en finanspolitisk stramning fortsat forventede en såkaldt blød landing af dansk økonomi trods den aktuelle overophedning af dansk økonomi! Finansloven for 2007 var endvidere vedtaget inden denne rapport kom ud, hvorfor rapportens anbefalinger om en finanspolitisk stramning ikke kunne forventes at få virkning for 2007 med den førte kontraktspolitik, som vel selv vismændene måtte være bekendt med.

Vismænd er langt fra de seneste, der først for sent fremkommer med kritik. Men det er vel særlig bemærkelsesværdigt, når vismænd handler ligeså. Og bedre bliver det ikke af, at vismændenes fejltagelser påstås at være andres skyld.